

Metoderapport

Journalister: Anne Stine Sæther og Line Torvik
Tittel: Familievolden
Publisert: VG, 8.- 9.- 10. og 11. september 2003. Oppfølging i flere artikler utover høsten: 28.10, 30.10, 1.12 og 21.12.
Adresse: VG v/ Samfunnsavdelingen, Postboks 1185 Sentrum, 0107 Oslo.
Telefon 22 00 00 00
Kontakt: Journalistene kan treffes på samme adresse og telefonnummer.

Redegjørelse for arbeidet

A) Når og hvordan kom arbeidet i gang, og hva var ideen som startet det hele?

Leder for samfunnsavdelingen Helje Solberg møtte Justisdepartementets statssekretær Rita Sletner på sensommeren 2002. Sletner luftet departementets idè om å telle antall hendelser om familievold, håndtert av offentlige etater og krisesentre. Modell var hentet fra England. Alle offentlige etater som kunne være borte i familievoldstilfeller, skulle være med i tellingen.

Det var første gang en slik offisiell øyeblikksrapport skulle lages. Kunne den reportasjelegges i VG?

Grov vold innenfor hjemmets fire vegger, omtalt som utrykning til husbråk på politirunden. Sjelden noe mer enn en notis i avisene. Hvor mange mennesker rammes av vold innenfor familien? Hvor mange barn? Hvordan preges de voldsrammedes liv av det å leve under konstant frykt for overgrep fra en som står dem nær og som de bor sammen med?

I slutten av august bestemte lederen av VGs samfunnsavdeling og reportasjeleder på fotoavdelingen at journalistene Torvik og Sæther og fotografene Linda Næsfeldt og Espen Rasmussen skulle tas ut av vaktssystemet og daglig arbeid i to uker, for å reportasjelegge undersøkelsen Justisdepartementet ville gjennomføre 21.-27. august. I løpet av denne uken skulle politidistriktene, krisesentrene, legevakter, barnevernsvakter, familievernkontorene og andre registrere omfanget av familievold. Uken skulle være helt vanlig, med ferietid unnagjort og skolen i gang etter sommeren. Justisdepartementet skulle ta i mot tallene og samordne dem.

B) Hva var sentrale problemstillinger ved starten av prosjektet?

Vi ønsket å dokumentere en undersøkelse vi visste ville komme. Vi visste ikke omfanget av volden da vi startet. Men det var helt klart at vi måtte ut i felten for å snakke med dem som rammes. Hvor kunne vi finne dem? I utgangspunktet var vi av Justisdepartementet forespeilet tilgang til Oslo Politidistrikts patruljer denne telleuken. Vi kunne regne med å være med politiet ut på oppdrag og dermed få tilgang til ofre og innsikt i politiets arbeid med denne typen kriminalitet.

Starten for tellingen var midnatt natt til torsdag.

Da avtalen med Oslo Politidistrikt ennå ikke var spikret tirsdagen før, ante vi problemer.

Oslo Politidistrikt sa blankt nei til å ha med pressefolk i bilene. På grunn av tidligere dårlige erfaringer med presse var rutinene lagt om og verken journalist eller fotograf ville få lov til å være med på en politiutrykning. Gode kontakter hjalp ikke. Det eneste som kunne tilbys var en kveldsrunde på Oslos østkant med familievoldskoordinatoren og en betjent. Kanskje kunne vi nærme oss hvis en aktuell sak dukket opp, men ble det alvor ville vi bli satt av i et veikryss. Vi kunne også få intervju politibetjenter med familievold som spesialfelt. Men det måtte skje på kontoret. Dette var veldig langt fra det vi ønsket.

Vi måtte finne andre løsninger. Kunne vi i det hele tatt lage en reportasje uten å være med politiet?

Vi valgte å forsøke andre politidistrikter og konfererte med krimjournalistene om hvem som kunne være mer medievennlige enn Oslo.

Vi forsøkte først Drammen, fordi sjefen der er tidligere narkosjef i Oslo og vant til presse. Hun sa ja til prosjektet med en gang. Og hennes ja spredte seg nedover i leddene og endte i et svært godt og fortrolig samarbeid med Drammens-politiet.

Vi visste også at de som ofte tar i mot ofrene etter at politiet har vært innom, er krisesentrene. Derfor tok vi med en gang kontakt med krisesentersekretariatets leder Tove Smaadahl for å diskutere mulige innfallsvinkler med henne. Hun satte i gang sitt store apparat, med tanke på å skaffe oss mulige intervjuobjekter. Via henne, som vi kjente godt fra tidligere, ble vi også introdusert til personer som i utgangspunktet var skeptiske til VG.

C) Ble problemstillingen endret underveis. I så fall hvorfor og hvordan?

Ved starten var det kvinner og barn vi ønsket å sette søkelyset på. Etter hvert som vi jobbet, fokuserte vi mer og mer på barna. De er forsvarsløse, og det har vært lite politisk oppmerksomhet rundt dem når det gjelder familievold. Det er først de siste 2-3 årene at fagmiljøene har begynt å fokusere på barns situasjon i voldsfamilier.

En samtale med en statsadvokat ved Riksadvokatens kontor, gjorde det helt tydelig for oss at barns situasjon i familievoldssaker ikke har vært et tema der heller. Det var med på å styre vårt fokus.

I samtaler med ansatte på krisesentre, kom det frem at de kjente til at enkelte barn bar sikkerhetsalarm fordi voldelige fedre var "ute etter" barna på vei til eller fra skolen eller fritidsaktiviteter. Vi begynte å se konturene av en inngang på reportasjen. Barnas situasjon opptok oss stadig mer.

Vi så i utgangspunktet for oss en reportasje fra et privathjem. En sak hvor vi kunne vise hvordan et lite barn levde midt i voldsproblematikken. Helst med bilder fra politiets utrykning. Vi forstod fort at tilnærmingen måtte bli en helt annen, på grunn av anonymitet og varsomhet i forhold til de som er parter i sakene.

I Drammen brukte vi mye tid på å finne en riktig måte å tilnærme oss ofrene på. Politiet ga oss full tillit. Vi var med midt i voldssituasjonene, bare minutter etter at politiet var blitt

tilkalt. Vi var inne i hjemmene. Vi fikk en unik innsikt i hvordan situasjonen var, og hvordan politiet jobbet. Det som ble hovedpoenget etter disse døgnene var den fortvilelsen og hjelpsløsheten ofrene følte. Det ble viktige undertoner i bildematerialet. Historiene ble flettet inn i en felles sak fra denne runden, for vi ble fort klar over hvor viktig det var med både anonymisering av sted og personer.

D) Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, kildebruk, problemer underveis.

Vi bestemte oss raskt for å flytte inn på et krisesenter. På den måten trodde vi det var en mulighet for å få en ro og trygghet rundt vår tilstedeværelse som kanskje kunne føre til intervjuer med familievoldsofre.

Ofrene som har flyttet inn på krisesenter er på flukt. Ofte har de barn med. De er livredde for å bli gjenkjent, livredde for å bli funnet, livredde for at noe skal skje med barna, det kjæreste de har.

Så redde voldsofre er vanskelige intervjuobjekter. Som fotoobjekter er de enda vanskeligere. Kanskje er redselen til de som har noe å fortelle, en av hovedgrunnene til at grov vold i hjemmene har vært så lite fremme i mediene.

Ved å opptre rolig og ha god tid, kom vi litt etter litt i kontakt med beboerne på krisesenteret. Det ble mange timer i stua på krisesenteret, mange lange samtaler med ansatte og etter hvert beboere. Vi fordelte jobbene mellom oss. På krisesenteret var det en forutsetning at fotografen også var kvinne. Derfor ble fordelingen at Espen Rasmussen fulgte politiet, mens Linda Næsfeldt jobbet med krisesentersakene. Ett tett og nært samarbeid mellom journalister og fotografer var veldig viktig for å få frem problemstillingene vi ønsket å belyse.

Første telledag reiste vi til et krisesenter på Østlandet, for å være der i et par dager. Vi hadde gjort avtale om å komme på forhånd.

Det første vi oppdaget da vi "flyttet inn" var at kvinnene var livredde. Barna merket vi også at var påvirket av den situasjonen de var kommet opp i.

Enkelte av de små barna var utrolig vennlige, men kunne plutselig endre atferd ved å sparke og slå mot de voksne. Nettene var urolige, og de som bodde på de små rommene hadde svært ulik måte å håndtere ting på.

Bilder til reportasjen var en stor utfordring. Alle vegret seg da kameraet kom frem. Noen av foreldrene sendte barna foran seg, mens andre tviholdt på dem.

Vi startet forsiktig med å prate og forklare våre hensikter. Vi tok anonyme bilder av hender, med alt av gjenkjennelige ringer, klokker og armbånd fjernet. Selv så anonyme bilder var vanskelig for mange.

Vi jobbet hele tiden med bildeidèer som vi snakket med beboerne om. Digitale kameraer med billedskjerm var en trygghet her. Beboerne kunne se at bildene ble så anonyme som vi forespeilet dem.

Det å leve på et krisesenter over tid er en påkjenning. Man lever i en bag på et lite rom med et par køyesenger. Det var viktig å ha in mente at vi tråkket inn i noens hjem. På krisesenteret var det tydelig at alle beboerne ikke forsto hva vi skulle eller hvem vi var. Enkelte snakket også dårlig norsk. Vi gikk sakte frem.

Vi oppsøkte også Oslo Krisesenter som er landets suverent største. Vi introduserte oss og prosjektet ved å intervju lederen og to av de ansatte på kontoret. Dette for å presentere både saken og oss som reportere. Ganske raskt merket vi at skepsisen til oss og VG forsvant. Vi fikk komme og gå som vi ville. Det var ved de mer uformelle samtalenes sakene og vinklingene våre kom.

Oslo Krisesenter er spesielt fordi 70 prosent av beboerne er av utenlandsk opprinnelse. Sammensetningen er helt motsatt på sentre i de mindre byene. I Hamar er for eksempel 70 prosent av beboerne etnisk norske. Dette var vi bevisste på. Saken skulle handle om familievold. Det var underordnet hvor ofre og voldsutøvere kom fra. Vi regnet med at det ville komme en debatt i etterkant av Justisdepartementets telling og våre saker. Rett før kommunevalget kunne det ledet til en innvandringsdebatt og fjernet fokus fra det vi ønsket å belyse.

På Oslo Krisesenter fikk vi lov til å slå oss ned i stua. Vi snakket med mange av de ansatte, mens kvinner med eller uten barn kom og gikk. Barn lekte, kvinner kom gråtende og ble tatt hånd om. Vi var veldig forsiktige i tilnærmingen. Samtalene med beboere kom i stand med hjelp fra de ansatte.

Vi hadde også mange samtaler med erfarne ansatte. Etter hvert som de kjente oss og forsto hva vi prøvde å lage, kom historiene. De koblet seg på vår tankegang. I løpet av disse samtalenes kom opplysningene om sikkerhetsalarm og barn. Krisesenterets ansatte fortalte hvordan de trener opp barn til å flykte, til å gjemme seg, går opp trygge ruter og finner skjulesteder på skolevei.

Dette var så sjokkerende historier fra barns hverdag i Norge, at vi valgte å fokusere enda mer på barnas situasjon i familievoldsproblematikken.

Dermed ble samtlige krisesentre i Norge oppringt. Vi lagde et skjema med navn og tall: Hvor mange barn hadde hatt behov for beskyttelse til og fra skolen det siste året? Det var umulig å få nøyaktige tall.

Registreringen av antall barn på krisesentre er mangelfull mange steder. Men det er mange erfarne medarbeidere på krisesentre landet rundt med god hukommelse.

Fra fredag natt til søndag kveld var vi med politiet i Drammen. Alle politiets team var klar over hvorfor vi var der. Journalist og fotograf ble satt i en bestemt bil, som var den som skulle motta alle meldinger når politiet ble oppringt om familievold. Det for å gjøre det mer oversiktlig, og fordi vi ikke skulle sitte uvirksomme på oppholdsrommet til politiet.

I løpet av helgen kom vi opp i fem familievoldsrelaterte saker. Vi var med politiet inn i private hjem og fikk bildelagt hvordan de jobber med denne typen saker. Vi fikk også skrevet ned personers forklaringer om hva som hadde skjedd. I flere av tilfellene ble en av konfliktpartene tatt med til "fyllarresten" for å være der over natta. Det var sterke hendelser, hvor offeret følte maktesløshet.

I de fleste tilfellene hadde de vært utsatt for vold fra samme person tidligere. Også samtalenes mellom offer og overgriper mens vi var på åstedet, ga oss en innsikt i hvilken makt en person kan ha over et annet menneske, som de i utgangspunktet er glad i. I noen av tilfellene var også rus inne i bildet.

Leder for Krisesentersekretariatet, Tove Smaadahl, var vi daglig i kontakt med. Hun satte oss i kontakt med en norsk kvinne som var på flukt med sine to små barn.

Hun levde på såkalt kode 6, hvor adresse og andre sentrale opplysninger skal være hemmelige for alle andre enn Skattedirektoratet. Hun fortalte en svært sterk voldshistorie og om redselen for at mannen skulle finne henne, fordi han sannsynligvis hadde fått ut adressen hennes. Norge er et lite land. Kode 6 er ingen vanntett beskyttelse.

Etter hvert fikk vi også innsikt i at Nord-Norge hadde sine spesielle problemer. Disse er knyttet til russiske kvinner som drømmer om en norsk mann og et nytt liv over grensen. Journalist i Trondheim, May Linn Gjerding, og fotograf Annemor Larsen ble sendt til Kirkenes for å reportasjelegge dette.

Vi så etterhvert også et behov for å følge barnevernsvaktens arbeid i forhold til familievold. I utgangspunktet var det svært vanskelig å få lov til å være med en barnevernsvakt. Men vi forsøkte flere steder og fikk et sted på Østlandet lov til å være med i to netter. Her fikk vi innsikt i hvordan og hva denne vakten jobbet med, men mange av jobbene de mottok underveis var mer relatert til rusproblematikk enn til familievold.

En journalist og fotograf dro også til Bremanger kommune. Familievoldskoordinatorer i Sogn og Fjordane politidistrikt, Espen Gulliksen, hadde jobbet på pionerpolitistasjonen når det gjelder familievold- Stovner i Oslo. Han og kona flyttet til Bremanger. Sogn og Fjordane var det første fylket som tok i bruk den nye lovhjemmelen om at voldsutøver kan tas ut av huset, selv om utøver eier og lever på bostedet. Hjemmelen trådte i kraft 01.01.2003. Vi ønsket å vise at familievold kan skje hvor som helst. Det er ikke et byproblem. Det var nyttig å kunne sammenligne bygd og by med egne øyne.

Vi hadde underveis i arbeidet stadige møter med avdelingsleder Helje Solberg i samfunnsavdelingen, reportasjeleder på foto Christian Fougner, med redaksjonssjef Jan Erik Laure og med Claes Frisk fra desken. Etter hvert som nye momenter dukket opp, møttes vi på kort varsel. Hva gjør vi nå? Har vi brukt nok tid på krisesenteret? Skal vi bli med politiet en natt til? Hva er inngangen nå? Er det kvinnene på flukt? Er det barna? Hvor mange sider? Hva gjør vi med foto? Er det noen måter å ta anonyme bilder på, som vi ikke har tenkt på? Når skal det trykkes? Når kommer Justisdepartementets tall?

Justisdepartementet og de samarbeidende departementene hadde en stor jobb med å systematisere tallene. Det tok noe lengre tid enn det vi forventet. Det gjorde at vi brukte mer tid ute i felten, tok telefoner, og tenkte på fremtidige problemstillinger som skulle trykkes etter at hovedrigget hadde stått på trykk.

En av journalistene hadde møte med politisk ledelse i departementet, informasjonsheten og de to rådgiverne som hadde hovedansvar for tallsystematiseringen, for å diskutere funnene.

Noen dager etter dette, intervjuet vi justisminister Odd Einar Dørum for å få hans reaksjon på tallene.

Da dette var arbeidet var gjort, ble det klart at vi skulle ha seks rene sider på trykk den påfølgende mandagen. De to første sidene tok for seg barn med sikkerhetsalarm og barn og kvinner på krisesentre.

De neste to sidene ble viet "øyeblikksrapporten" med Dørums reaksjon, og med elementer om by og bygd. Her tok vi også for oss politiarbeidet vi hadde deltatt i.

De to siste sidene ble brukt til det antall barn og voksne som er på flukt og lever i skjul fra voldelige forhold under kode 6. Skattedirektoratet hadde ferske tall som viste en massiv økning. Her var også elementer fra Nord-Norge med, og kvinnenens historier om hvordan de levde under de voldelige forholdene.

Hvor mye arbeidstid og eventuell fritid er brukt på prosjektet?

To journalister og to fotografer brukte to hele uker på prosjektet. Da var det jobbing til tider døgnet rundt, med overnatting på krisesentre og lange netter i politibil.

I tillegg var Annemor Larsen og May Linn Gjerding i Nord-Norge i to dager, fordi vi mente det var viktig å snakke med østeuropeiske kvinner og særlig de russiske.

Den siste uken før sakene ble trykket, skrev vi ut stoffet. Endel var skrevet ut underveis. En av journalistene skrev sammen stoffet tilslutt. Vi valgte å lage en nyhetssak og en case til hvert tema.

Vi jobbet tett med redigerer. Helt til sidene var klare fredagen før trykking, fulgte vi spesielt opp anonymiseringen av ofrene. Dette var viktig etter jobbingen med politiet i Drammen. Der fikk vi tilgang med kamera helt inn i arresten. Vi måtte følge opp vår del av avtalen. Derfor ble spesielt et bilde bearbeidet. Dette skjedde etter at stasjonssjefen hadde sett gjennom bilder og sak og godkjent alt. Vi følte oss ikke trygge på at bildet var anonymisert nok.

Bildene fra krisesenteret bragte vi hjem til lederen av senteret for å få godkjent. Alle sitater ble godkjent av intervjuobjektene. Vi oppfattet ofrene om så sårbare at vi ville være helt trygge på at vi ikke gjorde dem gjenkjennelige. Derfor gikk vi tilbake til kildene med alt materiale.

Spesielle erfaringer du vil nevne.

Familievold var et nytt tema for oss. I dette temaet dukket det opp flere nye problemstillinger. I et slikt kartleggingsarbeid er det viktig å ikke ha for sementerte oppfatninger av hva resultatet skal bli. Her er det viktig å være smidig, og vite at hovedveien blir til mens du går.

I et arbeid med et slikt samfunnstema er tilstedeværelse alfa og omega. En undersøkelse i seg selv hadde nok en gang blitt tørre tall og fakta. Men å dra ut i felten og dokumentere hvordan det virkelig er, gjør at sakene står sterkere. Man kan journalistisk gjøre en samfunnsnyttig jobb.

I tillegg er det viktig å vite at man nesten ikke kan trå varsomt nok i slike saker. Erfaringene våre er også svært gode ved at flere avdelinger og nivåer i vår bedrift jobbet sammen og gjorde sitt beste for at stoffet skulle få plass og oppmerksomhet. I den siste uken ble også en kommentator koblet inn for å skrive VG-leder den dagen hoveddrifget skulle stå på trykk.

Dette arbeidet med familievolden handler ikke om reiseregninger eller statsråd jakt, men kriminalitet innefor hjemmet fire vegger. Å tilegne seg stoff fra vanlige mennesker i krise, mennesker som er helt uten medieerfaring, krever en tilnærming vi sjelden har tid til. Men når vi tar oss tid, viser det seg at det er mye å hente. Vi opplevde at nyheten om VGs satsing på dette stoffet spredte seg blant de som håndterer problemet til daglig, både blant ofre og fagpersoner. Det ble veldig godt mottatt. Vi har aldri opplevd en så massiv telefonrespons fra leserne som i de dagene sakene ble trykket. Det sier kanskje noe om familievoldsofrenes behov for endelig å bli hørt.

Vi ble gjennom samtalene med de ansatte på krisesenteret, oppmerksomme på bruken av besøksforbud.

Det er bare tre år siden denne sanksjonsmuligheten ble iverksatt av justisminister Odd Einar Dørum. Den skal gi familievoldsofre en viss beskyttelse ved at overgriperen kan ilegges forbud mot å oppsøke offeret, dennes bolig eller til og med området der offeret bor.

Etter mange kildesamtaler, ble det klart for oss at besøksforbud praktiseres ulikt, at barn sjelden får denne beskyttelsen. Ved et av krisesentrene intervjuet vi en mor som hadde fått besøksforbud på grunn av ektemannens vold mot henne og barnet. Barnet hadde ikke fått beskyttelse. Kvinnen var livredd.

Samtidig kom det tydelig fram at behandlingen hos politi og rettsvesen ofte tar mye lengre tid enn det loven tilsier.

Dette temaet fortsatte en av journalistene å jobbe med etter at den første familievolds-serien var trykket. Da var arbeidet vårt kjent i fagmiljøet.

Vi ble introdusert til en kvinne med to små barn som hadde ventet i ukevis på politiets behandling av besøksforbud.

Hennes historie ble en to siders sak i VG. Typisk nok kom den ut av politiets bunke da vi ringte.

Temaet familievold følges opp, ikke minst via god kontakt med kilder vi opparbeidet i de to intense ukene i august/september.

Konsekvenser

I etterkant har Riksadvokaten pålagt samtlige av landets politimestre å rapportere inn bruken av besøksforbud. Her skal det spesifiseres hvordan forbudet brukes i forhold til barn. Pr. i dag finnes det ikke registre over dette noe sted. Dette er kommet, har vi forstått, som en følge av VGs fokus på familievold.

Oslo Politidistrikt er også i ferd med å foreslå endringer i bruken av besøksforbud etter at dom er falt. Besøksforbud er i dag hjemlet i straffeprosessloven. Etter at dom er falt, er det straffeloven som gjelder. Offeret er i dag mye bedre vernet før domfellelse enn etter. Det ønsker politiet å gjøre noe med.

Oslo, 20/1-2004

Anne Stine Sæther (sign.) og Line Torvik (sign.)

Kilder:

Drammen Politidistrikt v/ stasjonssjef Jan Erik Strøm
Familievoldskoordinatoren i Drammen Politidistrikt, Brita Røed
Familievoldskoordinator i Oslo Politidistrikt, Stein Erik Olsen
Politiadvokat i Oslo, Sjak Haaheim
Et stort antall politiansatte i Drammen, Oslo og Hedmark
Politibetjent Espen Gulliksen, familievoldskoordinator i Sogn og Fjordane
Politidistrikt
Krisesentersekretariatets leder Tove Smaadahl
Leder ved Oslo Krisesenter Tone Skjelbostad
Lisa Ormseth ved Oslo Krisesenter
Mary Vold, barnekoordinator ved Oslo Krisesenter
Krisesenterleder Tove Nybø
Ledelse og ansatte ved samtlige av landets krisesentre
Riksadvokaten, ved statsadvokaten som jobber med temaet
Beboere på krisesentre forskjellige steder i landet
Alternativ til Vold i Drammen, Oslo og Telemark
Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk, Ullevål Universitetssykehus
Aline spedbarnssenter
Skattedirektoratet ved kontorsjef Kristin Os
Skriftlige kilder på Odin.no. Diverse søk på relevante sider på internett og i arkivene i forskjellige aviser.
Samtaler med statsrådene Laila Dåvøy og Odd Einar Dørum.
Omfangsundersøkelsen i Sverige
En leder ved en sosial- og barnevernsvakt på Østlandet.
Justisdepartementets politiavdeling v/ rådgiverne Line Nærnes og Marianne Sneve Olsen